

életszínvonalú vagy a jól szituált és elégedett munkásosztályra számíthatunk a társadalmi viszonyok fejlesztésében? A szervezett szubjektív erők – amelyeknek hazánkban a társadalom haladó és alkotó erőire kell támaszkodniuk – a cselekvés egyedüli indítékának az autentikus, egyéni érdekeket ismerik el. Vajon szocialista öngazgatású intézményeinek jelenlegi fejlettségi fokán képesek vagyunk-e valós, nem pedig kikényszerített, beprogramozott és túlpolitizált érdekekre támaszkodni? A jugoszláv munkásosztálynak még mindig nincs olyan tökéletes politikai intézményrendszere, amelyben felfedheti, egyeztetheti és hatékonyan kielégítheti autentikus – az egyes ember mindennapi valós érdekeit felölelő – osztályszükségleteit. A szocialista országok mindegyike a maga módján keresi ezeket a lehetőségeket. Az útkeresésre manapság sajnos a forradalmi akció lendületének csökkenése jellemző, mert túl nagy hangsúlyt fektetünk az objektív gazdasági

tényezőkre (a munkaeszközökre, a létesítményekre), s elhanyagoltuk a szubjektív és alkotó, tudását alkalmazó emberi tényezőt. Az embernek nem lenne szabad passzivitázdni és érdektelenül viszonyulnia saját társadalmi valóságához, miközben „a munkásosztály saját társadalmi aktivitásával igazolja forradalmi szubjektivitását”. (134. o.) Az ország munkásosztályának átfogó és szervezett fellépésre volna szüksége, nem pedig parcializált, területileg, vagy nemzetiségi hovatartozás szerint megosztó munkásosztályra, annak széthúzó akciójára. Ezen a téren még számos feladat vár a Jugoszláv Kommunista Szövetségre, de a Szakszervezeti Szövetségre is. Hogy mikor leljük meg a válságot leghatékonyabban leküzdő modellt, az attól függ, hogy a marxista gondolkodás kitud-e vetközni a dogmatizált ideológiai modellek túlhaladott burkából.

GABRIĆ-MOLNÁR Irén

A SZOCIÁLÖKOLÓGIA ELSŐ HAZAI TANKÖNYVE

Danilo Ž. Marković: Socijalna ekologija.

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1986

A könyv, melyről szólunk, az első hazai kísérlet a szociálökológia kategóriáinak rendszerezésére. Elsősorban tankönyv jellegű – tartalmi felépítésében a szerző a belgrádi Politikai Tudományok Kara azonos nevű tantárgyának programjából indult ki –, de emellett ajánlható mindazoknak, akik valamilyen módon az emberi környezet megőrzésén és javításán fáradoznak.

A szociális környezetvédelem kezdete és fejlődése szorosan összefügg a szociológia egyre nagyobb érdeklődésével környezetünk problémái iránt. Előbb az emberi, a humánökológia jött létre, majd később a szociális is. Ez utóbbit, mint a szociológia külön ágát, 1970-től ismerik el hivatalosan, amikor a szociológusok nemzetközi kongresszusán, Vár-

nában a világszövetség keretében bizottság alakult a szociális környezetvédelem kutatására.

A szociálökológia fejlődése folyamán társadalomtudományi rangot kapott, noha környezetünk szociológiai vizsgálatának fejletlensége miatt számos nehézség merült fel kutatási tárgyának meghatározásakor. A szakszociológiák tárgyának meghatározásából kiindulva a szerző úgy véli, hogy a szociálökológia „külön szociológiai tudományág, melynek tárgya az ember és környezetének sajátos kapcsolatai. Az életfeltételek és a világmindenség kontextusában vizsgálja a környezetnek, mint a természeti és társadalmi tényezők összességének hatását az emberre, valamint az ember hatását környezetére, az ember mint

természeti-társadalmi lény életterének megőrzése szemszögéből.” (28–29. o.) A szociálökológia ilyen meghatározásából következik, hogy az ember természeti és társadalmi környezetét egészében kell vizsgálni, az egyes társadalmak konkrét feltételei között. Így a modern, urbanizált társadalmak és azok társadalmi viszonyai is a szociálökológiai kutatás tárgyát képezik.

A szociálökológia szoros kapcsolatban áll a szociológia mindazon ágaival, melyek kutatási területe bizonyos szegmenstumokban az ember környezetéhez kapcsolódik. Ilyenek a munkavédelem szociológiája, a falu- és városzociológia. Kapcsolatban van továbbá a gazdasági tudományokkal és a szociálpolitikával is.

A könyv második fejezetéből, mely az ember környezetével foglalkozik, megtudjuk, hogy a környezet válsága a természet meghódításának folyamatában keletkezik, amikor az ember munkavégzés közben nem veszi figyelembe a bioszférában uralkodó törvényszerűségeket, aminek következtében a természet egyensúlya megbomlik, ez a tartálékok kiürülésében és az ember környezetének szennyezettségében jut kifejezésre. Ezáltal lényegében az élettér, az ember fennmaradása és fejlődése kerül veszélybe.

Ezért, a társadalom fejlődésének mai feltételei között – írja a szerző –, nagy szükség van az ember környezetének megőrzésére és javítására irányuló átfogó társadalmi akcióra. A környezet megőrzése a degradációtól, a szerző szerint, a modern társadalmak globális problémája.

A harmadik fejezet fejtegetéseiben Marković arra a megállapításra jut, hogy azok a társadalmi-politikai szervezetek, melyek a termelőeszközök magántulajdonára épülnek, nincsenek összhangban a természet ökológiai törvényszerűségeivel. Az energiakérdés megoldására, a legtöbb környezetszennyezés megszüntetésére és az összlakosság számára kiegyensúlyozott növekedésére is

megvannak azonban az objektív lehetőségek, amennyiben megváltoznak a társadalmi viszonyok és új értékrend alakul ki. „A gazdasági folyamatok irányítása a szocializmusban – a gazdasági növekedés negatív hatásainak a minimalizálásával – új fogyasztási modellt feltételez (és követel), olyat, amely dinamikus összhangban áll az élet minőségét meghatározó három alkotóelemmel: az anyagi javakkal, a nem anyagi fogyasztással és az élettér minőségével.” (109. o.)

A könyvben külön fejezet foglalkozik a környezetvédelemmel a jugoszláv szocialista öngazgatási rendszerben. A szerző szerint a jugoszláv öngazgatású szocialista társadalom viszonya az ember környezetéhez magából a szocializmus meghatározásából ered, kiépítésének elméleti alapjaiból és az ember szocializmusban betöltött helyéből és szerepéből, miként ezek a jugoszláv tudományos gondolkodásban és az eszmei-politikai dokumentumokban is kifejezésre jutnak. Az ember környezetének megőrzése és javítása lényegében az ember fizikai, pszichikai és erkölcsi integritásának megőrzését jelenti. A JSZSZK 1974-es alkotmánya az egyetlen a világon, mely az ember egészséges életkörülményekhez való új individuális jogát is tartalmazza. Az alkotmány ugyanakkor azt is előlátja, hogy a munkakörülményeknek biztosítaniuk kell a dolgozó fizikai és erkölcsi integritását. A környezetvédelem megvalósításához azonban nem elég a probléma jogi rendezése. A szerző szerint az ökológiai szemléletnek az általános emberi erkölcs részévé kell válnia, melyben jelentős szerepet játszik az oktatás (a könyv ötödik fejezetének témája a környezet megőrzésének és javításának oktatása). A környezetvédelmi oktatásnak nemcsak a különböző iskolafokozatokon kell teret hódítania, hanem a munkaszervezetben is az egyes munkahelyek betöltéséhez szükséges oktatásban.

Ha a környezetet a degradálástól – a modern társadalmak e globális problémájától – meg akarjuk óvni, ez megkö-

veteli, a nemzetközi tényezők figyelembe vételét is. A környezetvédelem fejlesztése érdekében létrejött nemzetközi

együttműködés bemutatása a könyv utolsó fejezetében kapott helyet.

ZIMÁNYI Veronika

BORIS KIDRIČ: A FORDULAT ÉVEI

(Forum Könyvkiadó, Újvidék és Pomurska založba, Muraszombat, 1988)

Jugoszlávia egyik igen korán elhunyt élvonalbeli forradalmárának, Boris Kidričnek állít emléket e mű, amely halálának 35. évfordulója alkalmából, részben adósságtörlesztésül jelent meg. S bár a kötetbe foglalt cikkek és beszédek keletkezése óta csaknem két emberöltő eltelt már, a válogatás méltán ébreszti fel a mai olvasó figyelmét is, hiszen – miként a kötet címe is tanúsítja – a Jugoszlávia történetében lejátszódott gyökeres fordulat, sőt kétszeres fordulat éveit idézi fel tanulságul, okulásul.

A belgrádi Komunist gondozásában 1985-ben megjelent *Boris Kidrič: Sabrana dela* (Összegyűjtött művek) című hétkötetes mű alapján készült válogatás anyaga nagyjából két részre osztható. A kötet első része a szlovén népnek a többi jugoszláviai nemzettel és nemzetiséggel együtt megvívott felszabadító harcáról ad részletesebb képet, mintegy kibővítve és kiegészítve a szlovén partizánmozgalommal kapcsolatos hiányos ismereteinket, a válogatás második része pedig az újjáépítés legnehezebb éveit, az 1945-től 1953-ig, vagyis a szerző haláláig eltelt időszakot mutatja be. Ez a rész annál is inkább érdekes, mert a szerző akkor már az állami és pártvezetés egyik legfelelősségteljesebb tisztségében, a gazdaság újjáépítésének és újjászervezésének kormánykerekénél állt, nagy-nagy tudással és önemésztő áldozatkészséggel fáradozva azon, hogy a JKP-nek már a háború előtt és a háború alatt kikristályosodott irányvonala gazdasági téren is érvényesüljön.

Magától értetődik, hogy akkoriban keletkezett cikkeinek és beszédeinek egy részét, illetve azok mondanivalóját az adott körülmények figyelembevételével kell mérlegelni, hiszen 1948-ig, a Sztálinnal való szakításig még meglehetősen uniformizált módon folyt a gazdaságirányítás a kelet-európai szocialista országokban, köztük Jugoszláviában is. A sorok közül azonban így is kiolvasható az új Jugoszlávia vezetőinek, köztük Kidričnek sok-sok, az igazi szocializmus felé mutató elgondolása, nevezetesen az, hogy miként szabadítható meg a rendszer a fejlődést gáncsoló nyűgöktől és koloncoktól, és mi mindent kell tenni, hogy a kibontakozóban levő új gazdasági rendszer levetkőzzen a régi formákat és elinduljon azon az úton, amelyen kisebb-nagyobb megtorpanásokkal, de folytonos csiszolgatással mindmáig haladt. E tekintetben ma is roppant időszerű, szinte mai keltezés-sel is ellátható például a *Hadat üzenünk a bürokratizmusnak, a karrierizmusnak és a többi káros jelenségnek, a Pillanatnyi hibáinkról és a teendőkről, A JSZNK szocialista gazdasági rendszerének kiépítése, a Gazdaságpolitikánk jelenlegi kérdései* és a *Bátran és eltökélten előre!* című cikkek jó néhány kitétele, s mint már a bevezetőben mondtuk, tanulságul is, okulásul is igen becses hagyatéknak tekinthető a szerző összegyűjtött műveiből készült kegyeletadó válogatás.

MAGOSSY László